

technika idetelepítésében lehet megszabni. (Az oktatási segédleteket is említeni kell, de ez inkább oktatási kérdés, itt ne érintsük.) A könyvtárközi kapcsolatok ennek révén az összes többi könyvtárral kialakulnak, városi, megyei, egyetemi (főiskolai) könyvtárakkal, a tárolókönyvtárral. Külföldről szerzett irodalmat is szolgáltat igény esetén, ekkor a lelőhely megállapításához is online férhessen hozzá.

3. Az ellátásban segítséget jelent a bibliobusz, ám ennek állománya nem konkrét igényt szolgál, csak választékot bővít. Kiegészítő szerepe van, önmagában nem megoldás. Egyébként nincs a piacon bibliobusz, az importot meg kell fontolni.
Egy-két Patyomkin busz beállításának nincs sok teteje.
4. A szakmának ki kell dolgoznia ennek a „könyvtár”-nak vagy „kommunikáló hely”-nek a modelljeit. A technika nem drága, iskolák előbb-utóbb képesek biztosítani.
5. A könyvtárosképzésben az autonóm könyvtári modelleket fel kell váltania az ellátási rendszer részeként működő könyvtáraknak.
6. Ahol a fenntartó (önkormányzat) ereje többre futja, más modellhez kell igazodnia.

Érdemes eleve országos és biztonságos ellátásban gondolkodni. Két kulcsproblémája: tárolókönyvtár és az ország egészére kiépített végállomások, fogadó „könyvtárak”, vagy ahogy Csurgay Árpád találóan hívta őket: receptorok. A többi, mármint a könyvtárak, mintha léteznének.

-h-r

Az államháztartási reform és a könyvtárak (önkormányzati) finanszírozása

Az államháztartási reform alapvető célja a kulturális szférában is a közvetlen állami tehervállalás csökkentése, pótlólagos források bevonása a kultúra finanszírozásába. Ehhez meg kell határozni, mi is egy-egy alrendszer kívánatos funkciója, ebből mit és mennyit finanszírozzon az állam?

Minden kulturális alrendszer kijelentheti, hogy az általa nyújtott szolgáltatás közhasznú, alkotmányos állampolgári jog (művelődés, oktatás, tájékoztatás és tájékozottság stb.) de mit, mennyit és mikor lehet azok finanszírozásából a költségvetésre, az állampolgárookra, civil szervezetekre áthárítani, netalán piacosítani, melyek azok a kulturális javak, amelyeknek kereslete rugalmas avagy rugalmatlan(?), melyek azok a szolgáltatások, amelyeknek megszűnése vagy korlátozott hozzáférhetősége a társadalom és gazdaság fejlődése szempontjából káros és visszaveti a kedvező társadalmi folyamatokat? Mindezeket és még számos más tényezőt is figyelembe kell venni az államháztartási reform kidolgozása során, nem beszélve annak rövid és hosszú távú hatásairól.

Jelenleg a kultúra döntő többségének finanszírozásában a fejlett piacgazdasági viszonyokat megközelítő rendszert megvalósítani csak kiépült civil szervezetek, megerősödött polgárság és kultúra-támogató adórendszer és szemléletformálás mellett lehetséges.

Intézmény-finanszírozás – feladat-finanszírozás – teljesítmény-finanszírozás

Az állami szerepvállalás, kötelezettség-vállalás meghatározásához a könyvtári intézmény-rendszer feladatának megfogalmazásából, az intézmények közötti munkamegosztásból, a kooperációból lehet és kell kiindulni.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökségének 1991. évi állásfoglalása szerint:

- 1) „Közvetlen állami költségvetési feladat a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtárak, a központi könyvtárügyi szolgáltatások, a szakképzés, továbbképzés, a módszertani szervezetek rendeltetésszerű működésének finanszírozása...
- 2) Az állami intézmények keretében működő iskolai, felsőoktatási, kutatóintézeti... könyvtárak finanszírozása a fenntartó intézmények költségvetésében jelentkező közvetett költségvetési feladat az állam számára.
- 3) Közvetlen állami feladat még a közvetett finanszírozású könyvtárak közül azoknak a kiegészítő költségvetési dotálása, amelyek intézményük ellátásán túlmenően nyilvános könyvtári szolgáltatásokra is vállalkoznak az országos rendszer keretében...

valamint

... a tudomány-, gazdaság-, szociál- és művelődéspolitikai szempontjából fontosnak ítélt tájékoztatás és könyvtári szolgáltatások megalapozása és fejlesztése.” (A könyvtár és szakirodalmi tájékoztatásügy finanszírozása. Könyvtáros, 1991. No.9.)

A kulturális intézmények (könyvtárak) eddigi finanszírozási rendszere, az intézmény-finanszírozás többé kevésbé biztosította az intézmények működését, de fejlesztésekre, illetve új típusú szolgáltatások működésének finanszírozására nem, vagy csak kismértékben jutottak költségvetési pénzek.

Új költséghatékony finanszírozási módok és költségvetési technikák bevezetése, az eddigi gyakorlat megszüntetése, megváltoztatása nem 1-2 hónapos feladat. Az adófizetők pénze racionális, hatékony felhasználásának céljából alapvető fontosságúnak ítélem meg az állami feladatok meghatározásán kívül a feladatok ellátását, az intézmények teljesítményét ellenőrző információs rendszer kidolgozását.

Jóllehet a kulturális szféra hatékonysága, teljesítménye elsősorban nem számmal jellemezhető, de bizonyos tevékenységeket lehet számszerűsíteni, mint pl. a szolgáltatásokkal ellátandók köre, potenciális felhasználók, beiratkozott ol-

vasók, könyvtárlátogatók, kölcsönzések (másolat-készítés), szakmai tájékoztatás, információ-szolgáltatások, helyben-olvasás, könyvtárközi kölcsönzés, felhasználóképzés, szakmai rendezvények stb. száma, vagy napi, heti, évi nyitvartar-tási idő, olvasói férőhelyek száma. A kulturális, közte a könyvtári szféra „teljesítményét” igazoló bemutató megbízható statisztikai információs rendszer még kimunkálásra vár.

„A feladatfinanszírozás bevezetésének komoly és nehezen teljesíthető feltételei vannak. Az első egy korrekt, áttekinthető, a feladatokat és ellátásukat részleteiben, az intézményeken belül is nyomon követhető információs rendszer.” (László Csaba: Tépett vitorlák. Az államháztartásról közgazdasági és jogi szempontból. Bp., Aula. 1994.)

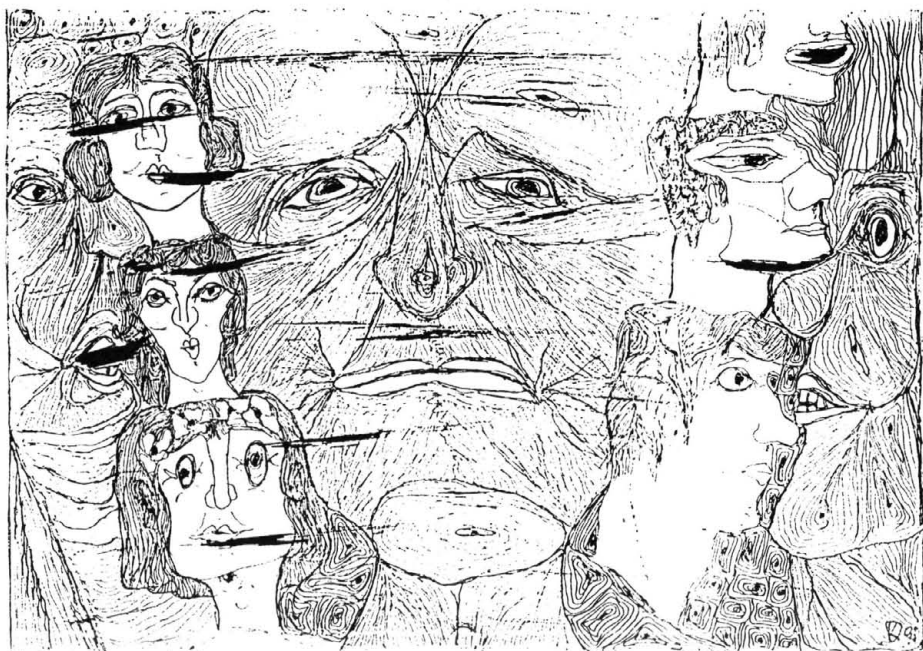
Az államháztartási reform kultúrára vonatkozó tézise intézmény-fenntartást tart célszerűnek továbbra is a nemzeti kulturális intézmények működtetésében (országos múzeumok, könyvtárak, levéltárak). Mely intézmények tekinthetők országosnak, nemzetinek? Pl. a még hatályban levő könyvtári törvény és végrehajtási utasítása 120 országos feladatkörű könyvtárat tart nyilván, amelyek különböző főhatósághoz, fenntartóhoz tartoznak. Nyilvánvaló, hogy

- 120 országos feladatkörű könyvtárat az állami költségvetés nem finanszírozhat közvetlenül,
- az intézmény-rendszert, az intézmények funkcióit ellátandó feladatokat újra kell fogalmazni,
- a kulturális intézmények alapító okiratában, SZMSZ-ében fel kell tüntetni az alaptevékenységeket, az országos feladatokat és ezek ellátásának garanciáit.

Az országos könyvtári és szakirodalmi információs rendszer (hálózat) stratégiailag fontos területeit és annak intézményi hátterét ki kell választani, feladataikat meg kell határozni. Szakmai döntéseket kell hozni, milyen országos intézmények maradjanak fenn különállóan szolgáltatásaikkal, milyen intézménytípusok szolgáltató tevékenysége integrálódjék.

A könyvtári szolgáltatások állami, önkormányzati támogatása, finanszírozása ugyanakkor piacot jelent pl. a könyvkiadásnak, nyomdaiparnak, munkát az íróknak, tehát az ún. meritórius javak szubvencionálása nem kidobott pénz és a kulturális intézményrendszer nem is feneketlen kút. A kultúra és a gazdaság egymásra hatásának, illetve e hatás áttételeződésének számos megnyilvánulása van és kölcsönösen hasznára is lehetnek egymásnak. Pl. a könyvtárak közhasznú információk gyűjtésével, közvetítésével, ún. üzleti információs szolgáltatások szervezésével támogathatják a kisvállalkozások tevékenységét. A Vállalkozásfejlesztési Alapítványok, egyéb alapok, szervezetek, kamarák információs tevékenysége és a könyvtárak információ-szolgáltatása között szorosabb együttműködést kellene létesíteni. A szolgáltató tevékenység ellentételezéseként hozzájárulhatnának ezen szervezetek a könyvtári gyűjtemények gyarapításához, ami ugyancsak a vállalkozók és szervezeteik érdeklődését, igényeit szolgálja.

Az új elektronikus információ-szolgáltatások bevezetése, használatuk megtanítása és ezáltal azok igénylése és megkedvelése potenciális bevétel-növekedést eredményezhet. Nyilvánvaló, ha a könyvtáron keresztül elérhető információt a „társadalom szereplői” jól tudják használni, akkor azt rendszeresen igénylik és

hajlandók is fizetni érte. Ez azonban költséges befektetéseket tesz szükségessé azt megelőzően, hogy jövedelmezze.

A könyvtári bevételek növelése érdekében a fenntartóknak javasolni lehet a különböző szolgáltatások után díjak bevezetését, de ez az alábbiak függvénye:

- a) a még érvényben levő könyvtári törvényerejű rendelet felülvizsgálata a könyvtári intézményrendszer szolgáltatásai és azok ingyenessége tekintetében,
- b) meg kell határozni, mi az egyes intézmények alapfeladata és azt ki, kik finanszírozzák, milyen mértékig (fenntartó, fogyasztó stb.),
- c) a könyvtári információ-szolgáltatások utáni bevételek növekedésének ösztönzése, kedvező adójogszabályok meghozatala, a bevételek könyvtár- és információ-szolgáltatás fejlesztésébe történő visszaforgatása lehetőségének biztosítása.

A „kultúra pénze, a pénz kultúrája” c. konferencián 1995-ben Stark Antal előadásában vázolta a kultúra-finanszírozás helyzetét és jövőjét. E szerint a kultúrára fordított közvetlen állami ráfordítások 1993 óta stagnálnak, az önkormányzati kulturális ráfordítások pedig évek óta változatlanok tekinthetők. Stark professzor véleménye szerint az állami támogatást azokra a kulturális területekre kell koncentrálni, amelyek nem képesek vállalkozásban működni.

Az önkormányzati törvény szerint kötelező feladatot és hatáskört csak az Országgyűlés állapíthat meg az önkormányzatok számára. Az önkormányzatok

önállóan határozzák meg a gazdasági programot, a költségvetést, a feladat-ellátás mértékét és színvonalát.

Az önkormányzatok gazdálkodásának forrása: a központi költségvetés és az önkormányzatok saját vagyona és bevétele. A bevételeknek a feladat-ellátást kell szolgálni, de az önként vállalt feladat nem mehet a kötelező feladatok ellátásának rovására, tehát a saját bevétel is a kötelező feladatot kell elsődlegesen szolgálja. Az ellátás mértéke és színvonala, minimum szintje a közművelődési területen szabályozatlan.

Az államháztartási reform során az önkormányzati kötelező feladatok meghatározása alapvető. (Az Országgyűlés az önkormányzati feladatok rangsorolásába érdemben nem tud beleszólni.) Ágazati törvények szükségesek a kötelező feladatok rögzítésére és az ellátás színvonalának emelését is kötelezően kellene előírni. A költségvetési finanszírozást csak abban az esetben kell és lehet biztosítani, amennyiben a kulturális ellátó intézmény bizonyos szakmai minimumokat teljesít, pl. könyvtárak esetében

- önálló helyiség, meghatározott dokumentum szám, könyvtáros alkalmazása és ingyenes alapszolgáltatás nyújtása.

Az önkormányzati közművelődési (megyei, városi, községi) iskolai könyvtárak tevékenységét célszerű összehangolni, pl. egy községnek legyen-e külön önkormányzati és külön iskolai (netalán civil szervezeti, ÁFÉSZ stb.) könyvtára, avagy az erőforrások koncentrálásával, jól működő, egész évben üzemelő iskolai könyvtárral minőségi könyvtári ellátást lehet biztosítani a helyi lakosságnak. (Pl. távközlés fejlődésével az iskolai könyvtár PC-jén is elérhető az elektronikus könyvtárhálózat információi és ennek használatához szakképzett iskolai könyvtáros-tanár nyújt segítséget.) Ugyancsak megfontolás tárgyává lehet tenni a megyei és városi könyvtárak funkcióinak összehangolását.

Az állami, önkormányzati finanszírozású könyvtárak bevételeiket nem tudják oly mértékben növelni, hogy az működésük feltételeit nagyobb arányban biztosítaná. A folyamatos finanszírozással a feladattal arányos működtetés elfogadható szintjét kell biztosítani az állami, önkormányzati költségvetésben, a szolgáltatások minőségének javítását pályázati rendszerben (hazai alapok, alapítványok), esetleg nemzetközi projekteken való részvétellel lehetne biztosítani, úgy, hogy ezen új szolgáltatások működésének költségét folyamatosan az állami (önkormányzati) költségvetés viseli.

Huszár Ernőné dr.

(A KIK városi könyvtári tagozati ülésen, 1996. február 14-én elhangzott előadás rövidített változata.)

K Ö Z L E M É N Y

A Könyvtári és Informatikai Kamara megjelentette a
**Stratégiai tervezés
Marketing
TQM**

című - magyar-angol nyelvű - kiadványt.

Az A/5 formátumú kiadvány az 1994. október 10-14. között Lakitelken megrendezett szeminárium előadásait és fóliáit tartalmazza.

Ára:

a Könyvtári és Informatikai Kamara tagjai számára 1 kötet 500.- forint, minden további kötet ára 950.- forint.

*

Nem kamarai tagoknak 950.- forint. (az ár 12 % áfa-t tartalmaz).

Megrendeléseket a Kamara titkárságára (1054 Budapest, Hold u. 6.) lehet feladni (fax: 331-13-98).

M E G R E N D E L Ő L A P

Megrendeljük a

**Stratégiai tervezés
Marketing
TQM**

című kiadványt példányban, összegben.

A megrendelő neve:

Címe:

Az ügyintéző neve, telefonszáma:

A megrendelő bankszámlaszáma:

A megrendelt példányok ellenértékét az szállítást követő számla kézhezvétele után 8 napon belül a Könyvtári és Informatikai Kamarának a számlán feltüntetett pénzforgalmi jelzőszámra átutaljuk.

Keltezés:

.....
cégszerű aláírás